

מצטנן בינוקא

יומא ע"ה ע"א: "רב יהודה מצטנן בקרא, רבה מצטנן בינוקא". רב יהודה נהג ביום כפור להפיג את הרגשת החום בעזרת דלעת; כנראה חתך אותה לחתיכות ושם אותן על מצחו או רקותיו. רבה נהג כך ב"ינוקא". רש"י אינו מבאר מהו "ינוקא" זה. ינוקא בדרך כלל הוא ילד, תינוק, בארמית, אך אין זה הפירוש כאן, שמעולם לא שמענו שאדם יצנן גופו בעזרת ילד. בעיון ראשון נראה שיש לפנינו טעות סופר, ובאמת כתוב בד"ס "בוצינא" במקום ינוקא, ובוה נתבארה הגמרא. אך גירסה זאת חשודה, כי אין להבין כיצד נשתבשה "בוצינא" המובנת מאד ל"ינוקא" שאין לה באור. זוהי דוגמה מאלפת לכלל היסודי של בקורת הטקסטים, הגרסה המובנת יותר היא גם החשודה יותר. חוץ לכת"י מינכן הגורס "בוצינא", גרסו כל כתבי היד וכל הדפוסים הישנים וכן הרי"ף, הרא"ש: "ינוקא", גם בעל הטורים והש"ע (או"ח תרי"ג ט') גרסו כך כי הם אומרים "תינוק", אך תרגום זה לעברית אינו מועיל להבנת הענין. להלן הנני מציע באור לתיבה בלתי מובנת זאת. הגמרא בסוכה נ"ו ע"ב מביאה משל: "בוצינא טבא מקרא". רש"י: "משל הדיוט הוא: האומר לחברו דלעת קטנה אני נותן לך במחובר; אם תרצה לתלשה עכשיו — תלוש, ואם תרצה להניחה עד שתגדל ותיעשה קרא — הניחה ותגדל. טוב לו ליטלה מיד, שמא לאחר זמן יתחרט בו זה" וכו'. לדעת רש"י בוצינא היא דלעת (קרא) צעירה. צמח רך הוא "ינוקת" (ישעיהו נ"ג ב'), על כן ייתכן שדלעת צעירה תיקרא בארמית ינוקא. לפי זה הוראת המשפט הנ"ל היא "רב יהודה מצטנן בקרא, ורבה מצטנן בקרא-ינוקא". בזה נמצא הפתרון. גרסת כת"י מינכן, "בוצינא", "נרשמה כנראה בצד" ע"י מאן דהוא כבאור ל"ינוקא" שהיתה בלתי מובנת. אחד המעתיקים הכניסה אח"כ בטעות לטקסט אך עצם הפירוש הוא נכון שהרי בוצינא היא קרא-ינוקא. בזה גם הוכח שצדקנו לעיל כשלא פיקפקנו שהגירסא "ינוקא" היא הנכונה.

באור זה סומך על פירוש רש"י בסוכה הנ"ל, האומר שבוצינא וקרא הם כנויים שונים לפרי אחד במצבי בשילות שונים. אך התוספות, שם ובכתובות פ"ג ע"א ד"ה בוצינא, מוכיחים שבוצינא הוא תרגום של קשואים (במדבר י"א, ה') וקרא הוא דלעת. לפי זה אין הבאור הנ"ל באור מתאים. נראה לי שיש דרך לתקן

מצטנן בינוקא

תקון זעיר בגמרא. יש לגרס "ינוקא" במקום ינוקא. באהלות ח' א' נזכרת ירוקת כאחת ממיני המלפפונים, ועיין פירוש הרמב"ם שם. לפי זה ירוקה היא גם כן בוצינא וההגהה של כת"י מינכן תוכל שוב להיחשב לפירוש.

לאחר עיון נוסף נראה שאין דרך כלל לתקן את הגרסה מינוקא לירוקא. לא פעם מצאנו שריש מתחלפת בנון כשעוברת מלה מעברית לארמית, ועיין במלונו של לוי חלק א' עמ' 287ב, כך מצאנו "זרח" בעברית היא "דנח" בארמית ועוד, ירוקה שבמשנה היא השם העברי של הצמח ויתכן מאד ששמו בארמית הוא ינוקא.

כמעט ודאי שגם הרמב"ם פירש את "ינוקא" כצמח ולכן לא ייחד עליה את הדבור, לאחר שבפ"ג מה' שביתת עשור כבר פסק: "מותר להצטנן בפירות". אילו היה מפרש כטור וש"ע, היה מביא דין על הצטננות בתנוק שהרי אין הוא נוהג לדלג ולהשמיט דינים שנאמרו בתלמוד.

ויש להעיר שרי"צ גיאת בהלכותיו (מהדורת ש. במברגר עמ' נ"ג) גורס ינוקא, שהוא לפרושו, כלי חרס לת. בשם רב האי גאון נמסר שם שהגמרא מתכוונת לילד, וש אפשר להצטנן בו (?), גם בפירושו של ר' אליקים בר יוסף (כתב יד מינכן) כתוב כאן: בבשר התינוק, אך נראה לי שדברים דחוקים אלה נדחים בפני הנאמר לעיל.

חלק: עולם בני ה' (ב) אל-פ-

הרב חלק אונטר